

Lezen en schrijven in het middelbaar beroepsonderwijs. Mbo-docenten Nederlands denken na over betekenisvol, contextgericht, rijk taalonderwijs

1. Kansenongelijkheid

De Nederlandse onderwijsinspectie waarschuwt dat de kansenongelijkheid in het Nederlandse onderwijs toeneemt (Inspectie van het Onderwijs 2017). Ook zijn er zorgen rond het aantal laaggeletterden. Het Nederlandse middelbaar beroepsonderwijs (mbo) kent een kwetsbare groep studenten die voor een groot deel afkomstig is uit de laagste niveaus van het voortgezet onderwijs. Terwijl ze dikwijls weinig lees- en schrijfervaring hebben en hun taalniveau niet toereikend is (Christoffels e.a. 2017), worden ze in rap tempo klaargestoomd voor landelijke examens. Ook als ze die behalen, blijkt dat studenten uit de laagste mbo-niveaus te vaak te weinig geletterd zijn om zich te

kunnen handhaven in de maatschappij. Studenten uit hogere mbo-niveaus stromen moeizaam door naar het hoger beroepsonderwijs (hbo). Dat heeft onder andere met hun lees- en schrijfniveau te maken (De Groot e.a. 2015; NRO Kennisrotonde 2017). Daarbij komt dat mbo-studenten naar de opleiding komen om een vak te leren. Ze zijn nogal eens weinig gemotiveerd voor algemene vakken als Nederlands (Job-monitor 2018; Vanhooren e.a. 2017).

2. Nederlands in het mbo

Ook docenten Nederlands zijn niet altijd tevreden over de huidige werkwijze (van Koeven e.a. 2018). Ze geven les uit methodes Nederlands met weinig motiverende opdrachten en weinig actuele teksten die studenten vaak niet aanspreken. Het samenwerken met collega's van de beroepsgerichte vakken biedt soms uitkomst, maar verloopt ook nogal eens moeizaam (Elbers 2012). Bovendien is onderwijs dat direct gelieerd is aan het beroep waarvoor studenten worden opgeleid dikwijls te weinig rijk. Zeker in de laagste mbo-niveaus bestaat het uit het lezen van eenvoudige beroepsteksten, het schrijven van mails en het invullen van formulieren. Met een groep docenten Nederlands van mbo Deltion College Zwolle hebben we de afgelopen jaren gezocht naar manieren om voor mbo-studenten betekenisvol, contextgericht en rijk taal- en leesonderwijs vorm te geven waar frequent en gemotiveerd lezen en schrijven deel van uitmaken. We voelden ons daarbij geïnspireerd door Hirsch (2003), Ritchhart (2015) en Didau (2016). We werkten in drie fases.

- *Eerste fase: wat zijn betekenisvolle lessen?*

In de eerste fase probeerden de docenten hun lessen motiverender te maken door aan te sluiten bij de actualiteit en door motiverende opdrachten te kiezen. Zo kozen ze voor actuele onderwerpen als 'eerwraak' of 'de doodstraf' en lieten ze hun studenten daarover debatteren of schrijven. Tijdens de bijeenkomsten bespraken we hun ervaringen. Studenten bleken weliswaar meer gemotiveerd, maar de lessen bleven fragmentarisch en we merkten dat frequent lezen en schrijven er nogal eens bij inschoten.

- *Tweede fase: op zoek naar een model*

In de tweede fase gingen we dan ook op zoek naar een model waarmee we diepgaander zouden kunnen praten over betekenisvol, contextgericht, rijk taal- en leesonderwijs voor het mbo. We formuleerden betekenisvolle contexten voor het mbo ('beroep/stage', 'persoonlijke ontwikkeling' – wie ik ben, wat ik kan, wat ik wil – en 'actualiteit/burgerschap'). Omdat we studenten ook graag wilden uitdagen om zelfgekozen boeken te lezen, voegden we daar de context 'boeken' aan toe. Vervolgens formuleerden we taaldoelen – uiteraard aansluitend bij het wettelijk verplichte Referentiekader Taal en Rekenen (Meijerink e.a. 2009) – voor 'lezen',

‘luisteren’, ‘schrijven’, ‘spreken en gesprekken voeren’ en ‘taalverzorging’. We benadrukten dat het bij het werken aan deze taaldoelen niet alleen moest gaan om examenvoorbereiding, maar juist ook om frequentie en motivatie. Het probleem van mbo-studenten uit de lagere niveaus is dat zij een onvoldoende taalbasis hebben om tot begrip en het daadwerkelijk schrijven van teksten te komen. Daarom hoorden ook vrij lezen en vrij schrijven tot de taaldoelen. Tot slot formuleerden we een aantal criteria waarvan we dachten dat die onderwijs betekenisvoller en meer contextgericht en rijk zouden maken: ‘relevantie’, ‘duurzaamheid’, ‘rijke teksten’, ‘denken’, ‘toegankelijk voor alle studenten’. Die criteria concretiseerden we door positieve en negatieve elementen te formuleren waardoor we daadwerkelijk over de gegeven lessen konden gaan praten. We werkten met schuifjes en vroegen ons af of leselementen meer links of meer rechts in het schema (zie onder) thuishoorden. Ook gingen we na hoe we de lessen zouden kunnen verbeteren door de context te veranderen, door meer taaldoelen toe te voegen en/of door te werken aan een of meerdere van de genoemde criteria.

Relevantie

geen relevante inhoud _____ | _____inhouden relevant voor studenten
geen keuze mogelijk _____ | _____keuze mogelijk

Duurzaamheid

fragmentarisch _____ | _____langere tijd aan thema werken

Rijke teksten

geen teksten _____ methodeteksten _____ authentieke teksten

Denken

geen gesprek _____ | _____interessante gesprekken
geen betekenisvolle opdrachten _____ | _____betekenisvolle opdrachten
vaardigheden apart _____ | _____vaardigheden verbonden met inhoud
focus op losse woorden/tekstelementen _____ | _____studenten meenemen in tekstinhouden

Toegankelijk voor alle studenten

geen *scaffolding* _____ | _____*scaffolding* met filmpjes, voorlezen,
enz.

Figuur 1 – Criteria voor betekenisvol, contextgericht mbo-onderwijs.

- *Derde fase: lessenreeksen ontwerpen*

In de derde fase gebruikten we het door ons ontworpen schema om lessenreeksen te ontwerpen. We merkten dat lessen betekenisvoller en rijker werden als er meer contexten werden gekoppeld en als meer taaldoelen een rol speelden. Een mooi voorbeeld was een lessenreeks over het proces rond Willem Holleeder (ex-beveili-

ger) voor studenten van de opleiding Particulier Beveiliging. Studenten lezen teksten en werden voorgelezen. Daarbij werd onder andere het boek van Astrid Holleeder gebruikt. Sommige studenten gingen dat ook zelf lezen. Ze schreven ook teksten, hielden presentaties en voerden gesprekken over de actualiteit, maar ook over wat het persoonlijk voor hen betekende dat iemand uit hun beroepsgroep op deze manier terechtstond. De lessenreeksen werden afgerond met de beoordeling van een portfolio.

3. Tot slot

We zijn een tijd op zoek geweest naar manieren om in het mbo betekenisvol, contextgericht en rijk taalonderwijs te ontwerpen door mooie betekenisvolle thema's te gebruiken. Het is niet zo dat we hier een afgeronde methodiek presenteren. Er zijn nog veel vragen, bijvoorbeeld over onze werkwijze in relatie tot de voorbereiding op de examens. We blijven dan ook zoeken naar mogelijkheden om het mbo-onderwijs in het vak Nederlands rijk en betekenisvol te maken.

Referenties

- Christoffels, I., A. de Groot, C. Clement & J. Fond Lam (2017). *Preventie door interventie. Literatuurstudie naar lees- en schrijffacterstanden bij kinderen en jongeren: preventie, relevante factoren en mogelijke interventies*. 's Hertogenbosch: ECBO.
- De Groot, A., W. Houtkoop, P. Steehouder & M. Buisman (2015). *Taalniveaus op het mbo. De leesvaardigheid van Nederlandse mbo'ers in (inter)nationaal perspectief*. 's Hertogenbosch: ECBO.
- Didau, D. (2016). *What if everything you knew about education was wrong?* Carmarthen, UK: Crown House Publishing Limited.
- Elbers, E. (2012). *Iedere les een taalles? Taalvaardigheid en vakonderwijs in het (v)mbo. De stand van zaken in theorie en onderzoek*. Utrecht/Den Haag: Universiteit Utrecht/PROO.
- Hirsch, E.D. (2003). "Reading Comprehension Requires Knowledge – of Words and the world. Scientific Insights into the Fourth-Grade Slump and the Nation's Stagnant Comprehension Scores". In: *American Educator*, 2003, p. 10-29.
- Inspectie van het Onderwijs (2017). 'De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2015/2016'. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Meijerink, H.P., L.F. Letschert, G.C.W. Rijlaarsdam, H.H. van den Bergh & A. van Streun (2009). 'Referentiekader taal en rekenen. De referentieniveaus'. Enschede: SLO (in opdracht van het Ministerie van OCW).

- NRO Kennisrotonde (2017). ‘Welke invloed heeft taalvaardigheid op de doorstroom naar en studiesucces in het hbo van mbo-ers tot 25 jaar uit achterstandsgroepen? (KR. 236)’. Den Haag: NRO, Kennisrotonde.
- Ritchhart, R. (2015). *Creating cultures of thinking, the 8 forces we must master to truly transform our schools*. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Vanhooren, S., C. Pereira & M. Bolhuis (2017). *Iedereen taalcompetent. Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- Van Koeven, E., G.J. Kootstra, A. de Groot & F. Schaafsma (2018). “Mbo-docenten Nederlands over hun vak”. In: *Platform voor Praktijkontwikkeling*. Online raadpleegbaar op: <https://plpo.nl/2018/02/27/mbo-docenten-nederlands-over-hun-vak/>.